

Cold Spring Harbor

Van Richard Yates verschenen eerder bij De Arbeiderspers:

Revolutionary Road (roman)

Veertien soorten eenzaamheid (verhalen)

Paasparade (roman)

Richard Yates

Cold Spring Harbor

Roman

Vertaald door Marijke Emeis

Uitgeverij De Arbeiderspers · Amsterdam · Antwerpen

Copyright © 1986 Richard Yates *All rights reserved*
Copyright Nederlandse vertaling © 2010 Marijke Emeis/
bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam
Oorspronkelijke titel: *Cold Spring Harbor*
Oorspronkelijke uitgave: Dell Publishing Co., Inc., New York

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam. *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam.*

Omslag: Nico Richter
Foto omslag: © Wolff & Tritzschler/Corbis

ISBN 978 90 295 7199 9 / NUR 302

www.arbeiderspers.nl

Voor Kurt Vonnegut

Hoofdstuk 1

Alle zorgen om Evan Shepards onbehouwen jeugd werden goedge maakt toen hij op zijn zeventiende, in 1935, verliefd werd op auto's. Dat hij steeds weer jongens pestte die niet zo sterk waren als hij, de botte manier waarop hij meisjes beledigde, zijn onbeholpen en gênante uitstapjes naar de kleine criminaliteit – het was allemaal niet belangrijk meer, alleen als nare herinnering. Hij had een romantische liefde opgevat voor snel en ver over bijna heel Long Island rijden, en het duurde niet lang of hij kreeg een intieme relatie met de mechanische onderdelen van elke auto waarop hij de hand kon leggen. Terwijl hij in het stof van de oprit van zijn ouders met grote precisie een auto sloopte of in elkaar zette, was Evan zich hele dagen niet van de wereld bewust.

En zijn vader, Charles Shepard, vond het altijd weer een genoeg om gewoon zomaar voor het raam te staan kijken hoe Evan daar buiten in z'n eentje in de zon aan het werk was. Een jaar geleden had niemand kunnen denken dat juist deze jongen ooit zou leren zijn gedachten te ordenen en op een nuttig karwei te concentreren; en was dat niet het begin van de volwassenheid? Was dat niet wat een man hielp om in zijn leven wilskracht en een doel te ontwikkelen?

Ja, natuurlijk; en die pijn doende, schreeuwende behoefte aan wilskracht en een doel in het leven – ieders leven – was wat Charles Shepard uit lange en hulpeloze ervaring kende. Hij was gepensioneerd officier bij de landmacht, een man met iets dichterlijks in zijn denken dat hij altijd geprobeerd

had te onderdrukken, en vaak leek het of met de wapenstilstand van 1918 zijn vermogen tot geestdrift verdwenen was.

Hij was als jonge, bezielde tweede luitenant der infanterie, pas getrouwd met het knapste meisje op de feestjes in de officiersmess en er vrijwel zeker van dat ze voor hem zou bidden, drie dagen na het einde van de oorlog in Frankrijk aangekomen – en zijn teleurstelling was zo diep dat een flink aantal medeofficieren hem ongeduldig moest voorhouden om niet zo dwaas te doen.

‘Ik dóe niet dwaas,’ zei hij dan steeds, ‘ik dóe niet dwaas.’ Maar intussen beseftte hij voortdurend dat de waarheid onontkoombaar was; hij kreeg zelfs het vermoeden dat een weemakend besef van gemiste kansen hem wellicht de rest van zijn leven zou plagen.

‘Los van het feit dat ik altijd van je zal houden,’ schreef hij zijn vrouw vanuit Le Havre, ‘lijk ik mijn vertrouwen in hoegenaamd al het andere te hebben verloren. Ik ben tot de overtuiging gekomen dat er werkelijk maar zeer weinig dingen op de wereld zijn waarvan je kunt aannemen dat ze zin hebben.’

Weer terug in Amerika en omringd door luidruchtige, schreeuwerige kerels die niet wisten hoe snel ze de dienst uit moesten, nam Charles een onverhoeds en onpopulair besluit. Om redenen die hemzelf nooit helemaal duidelijk werden, tekende hij bij.

Dat die redenen niet duidelijk waren, wist hij ook, onder meer doordat hij ze jarenlang in gedachten steeds weer moest nagaan, alsof het antwoorden waren in een korte, domme, drieledige catechismus: je kon het leger bijna als een roeping beschouwen; het gaf de zekerheid waar een getrouwd man en vader altijd behoefte aan zou hebben; en wie weet kwam er, ooit, nog weer een oorlog.

Hij diende zo lang als eerste luitenant dat hij zich zorgen begon te maken dat hij de oudste eerste luitenant zou wor-

den van wie ooit iemand gehoord had, en zeer tegen zijn wens bestonden in die jaren zijn taken bijna allemaal uit uiterst eentonig kantoorwerk.

Fort Devens, Fort Dix, Fort Benning, Fort Meade – elke legerplaats deed dappere pogingen anders te zijn dan de andere, maar ze waren allemaal eender. Ze waren zo fantasieloos als de pest en ze waren gebouwd in een veronderstelling van gehoorzaamheid. Zelfs in de goed beschermde privacy van de woningen voor gehuwde officieren, en zelfs 's avonds, kon je nooit vergeten waar je was, of waarom, en je vrouw ook niet. Als alles in het leven van allebei binnen de perken van militair domein in vreedstijd moest blijven en je vrouw was zo vrolijk en levendig als Grace Shepard, kon je niet in alle eerlijkheid zeggen verbaasd – bang, dat zeker, maar niet verbaasd – te zijn toen haar zenuwen en zelfbeheersing het begaven.

Vanaf het moment dat ze voor het eerst werd opgenomen wist Charles dat het beter zou zijn om, hoe dan ook, te regelen dat hij op korte termijn uit de dienst zou worden ontslagen – en dan was er nog een probleem, iets dat erop wees dat hij binnenkort toch wel ontslagen zou worden: zijn gezichtsvermogen ging de laatste tijd snel achteruit, en het werd erger. Maar ironisch genoeg gaf de landmacht hem nog datzelfde jaar interessant werk te doen. Toen hij eindelijk tot kapitein werd bevorderd, kreeg hij het bevel over een compagnie infanterie.

En o ja, hij hield van die tweehonderd kerels – ook van de onaangepaste types, ook van de kankeraars. Na luttele weken was hij trots op hen, en er trots op dat hij klaarblijkelijk hun respect verworven had. Hij genoot van de momenten in elke dag die hem hielpen geloven dat hij op hen toezag, dat hij voor hen zorgde, en dat zij dat wisten; en hij kreeg er nooit genoeg van hen 'de kapitein' te horen zeggen, of 'de compagniescommandant'.

Als hij hen meenam op lange marsen, met volle bepaking, hield hij van het ritme en het zweet en de onder controle gehouden pijn die erbij hoorden, hoewel hij niet altijd even zeker wist of hij het zelf de hele afstand zou volhouden. En dan waren er momenten dat hij loensend in hun ongeladen, geopende Springfield-geweer tuurde terwijl de manschappen zelf onnatuurlijk recht en volkomen bewegingloos, met een volkomen uitdrukkingloos gezicht, in het gelid stonden, momenten dat hij bleek te wensen deze compagnie in een denkbeeldige, door hemzelf gefantaseerde oorlog te mogen voorgaan. Bijna elk van hen zou zich in het gevecht onderscheiden, want bijna elke gevechtshandeling zou hun soldatenplicht overstijgen; en als de oorlog daarna voorbij was, zouden de doden weer tot leven komen, net op tijd voor de drank en de lol en de mooie meiden.

Als Grace weer helemaal beter was geworden had hij misschien geprobeerd zich door een x-aantal oogtests heen te bluffen, gewoon om zo lang mogelijk bij de compagnie te blijven, maar dat zat er niet in. Ze stortte nog een keer in, en deze keer beseftte hij dat hij niet langer mocht aarzelen. Hij had nog voor ze uit het ziekenhuis was zijn ontslag als officier geregeld.

Een paar dagen, terwijl ze hun spullen uitzochten en pakten, speelde Charles met het idee ergens naartoe te verhuizen waar ze geen van beiden ooit waren geweest – Californië, of Canada, of zoiets – waar de moed om een nieuw leven te beginnen voor allebei verjongend zou kunnen werken. Maar ach, de Shepards van vroeger hadden altijd op Long Island gewoond, gewend aan grasvlakten en aardappelvelden en wind die vaag naar zout water rook, dus was het verstandiger om maar naar huis te gaan. Op grond van zijn bescheiden maar toereikende pensioen kocht hij een bescheiden maar toereikend bruin houten huis met

puntdak aan de noordkust, aan de rand van het dorp Cold Spring Harbor.

Het duurde niet lang of hij stond in het dorp bekend als een gedistingeerde, hoffelijke man die altijd de boodschappen voor het gezin deed en zich om de was bekommerde omdat, naar men zei, zijn vrouw invalide was. Er gingen aarzelende, ongefundeerde geruchten dat hij een oorlogsheld was, of dan toch een andere schitterende staat van dienst had; het had de mensen wellicht verbaasd te horen dat hij bij zijn pensionering kapitein was geweest, want zijn verschijning en optreden waren eerder in de stijl van een kolonel: je zag hem in gedachten een bataljon of een heel regiment soldaten een defilé afnemen en grimmig toekijken hoe ze ter inspectie langskwamen. Die indruk kon soms een wat komisch tintje krijgen als je hem op straat met zakken boodschappen of wasgoed zag worstelen, zijn grijze haar verwaaid terwijl zijn bril met de dikke glazen van zijn neus dreigde te glijden; maar niemand, zelfs in de kroeg, maakte ooit grappen over hem.

‘Ik ben er weer, lieverd,’ riep hij op een middag naar Grace terwijl hij behoedzaam een zware vracht boodschappen op de keukentafel zette, en hij praatte met dezelfde stemverheffing door terwijl hij de dingen opborg waar ze hoorden. ‘Volgens mij zit Evan daar buiten al zo’n tien uur achter elkaar aan die motor te sleutelen,’ riep hij. ‘Ik begrijp niet waar hij de energie vandaan haalt. En de ijver.’

Toen hij met de boodschappen klaar was, brak hij een paar ijsblokjes los en schonk twee glazen whisky met water in, één met een dubbele whisky. Hij liep ermee de woonkamer in en van daaruit een zwaar beschaduwde, gesloten veranda op waar Grace achterovergeleund in een ligstoel zat, en hij gaf haar voorzichtig het glas met de dubbele whisky in haar wachtende, uitgestoken hand.

‘Merkwaardig, vind je niet, hoe een jongen kan verande-

ren? In maar een paar maanden tijd?’ vroeg hij, terwijl hij met zijn eigen whisky op een rechte stoel vlak naast haar ging zitten. Het was een vermoeiende dag geweest maar nu kon hij een halfuur uitrusten, tot het tijd werd om aan het avondeten te beginnen.

Op sommige momenten, als het licht en de drank in haar voordeel werkten, kon Grace nog steeds het knapste meisje op het feestje in de officiersmess zijn. Charles had geleerd met het geduld van een minnaar op die momenten te wachten en ze te koesteren als ze kwamen, maar ze werden steeds zeldzamer. Meestal – zoals vanmiddag – bleek hij liever niet naar haar te kijken omdat ze toch alleen maar een ruïne van zichzelf leek: dik, ontevreden, zo te zien in stilte rouwend om het verlies van haar ik.

Een vriendelijke, niet meer zo jonge legerarts in Fort Meade had een keer het woord ‘neurasthenie’ gebruikt toen ze het over haar ziekte hadden – en nadat hij het in het woordenboek had opgezocht, had Charles besloten dat dit iets was waarmee hij kon leven. Maar later, in New York, had een veel jongere burgerarts de term afgedaan als te ouderwets en onnauwkeurig om in de moderne geneeskunde enige waarde te hebben. En vervolgens was deze jongere man, als een overmoedige winkelbediende, gaan aandringen op wat hij ‘opeenvolgende psychotherapeutische sessies’ noemde.

‘Als we dan toch over woorden gaan twisten, dokter,’ zei Charles, die maar net zijn kalmte bewaarde, ‘moet ik u zeggen dat ik geen vertrouwen heb in welk woord dat met “psych” begint dan ook. Ik geloof niet dat jullie weten waar je op dit vreemde vage gebied mee bezig bent, en ik geloof niet dat jullie dat ooit zullen weten.’

En het had hem nooit gespeten dat hij dat gezegd had, of dat hij even later opstond en de spreekkamer uit liep, al gaf het de dokter dan ook carte blanche om daar met een

gezicht even gepikeerd en verwaand, even laaghartig van geest en triomfantelijk als een portretfoto van Sigmund Freud, te blijven zitten. Sommige dingen die je deed waren het waard om spijt van te hebben, andere niet.

Nog niet zo lang geleden, tijdens de ergste moeilijkheden met zijn zoon, had Charles niet kunnen verhinderen dat die verraderlijke stroom psychiatrisch jargon hier, door zijn eigen huis, trok toen verscheidene mensen er bij hem op aandrongen voor Evan ‘professionele hulp in te roepen’, of ‘de mogelijkheden van professionele hulpverlening voor hem te onderzoeken’; en het grappige was dat hij zich herinnerde bijna in de verleiding te zijn gekomen om met dat soort praat in te stemmen, al was het alleen maar omdat al het andere waarover toen gepraat werd nog veel verwarrender was – gesprekken over politietoezicht en over de kinderrechtter, en zelfs over de tuchtschool. Het waren tijden waarin het vaak leek of er altijd een onbekende, boze stem aan de telefoon zou zijn die over Evan klaagde, of een stel politieagenten aan de deur.

Ja, het was merkwaardig hoe een jongen kon veranderen. En misschien ging dit soort dingen inderdaad vanzelf de goede kant op, als je ze de tijd gunde; misschien zat er, behalve lijdzaam ondergaan, niets anders op dan zien wat hun nu weer te wachten stond.

Als hij een beetje op zijn stoel vooroverboog en naar buiten keek door een raam waarvan het rolgordijn niet helemaal gesloten was, kon vanaf deze veranda zelfs een man met slechte ogen het silhouet van Evan Shepard zien die op de oprit het werk van de dag afrondde – gereedschap opborg, vermoeid zijn rug strekte, aan een schone lap zijn handen afveegde.

‘En weet je wat ook zo verbazingwekkend is, lieverd?’ vroeg Charles. ‘Van Evan? Hij ziet er zoveel beter út. In zijn gezicht, bedoel ik. Ik geloof niet dat we dit ooit hadden

kunnen voorzien, maar hij wordt de laatste tijd een erg... een uitzonderlijk knappe jongeman.'

'Ja, ik weet het,' zei Grace Shepard, en ze gebruikte die dag voor het eerst haar stem en ze glimlachte ook voor het eerst. 'Ja ja, dat weet ik. Ja, dat is zo.'

En ze hadden allebei het gevoel dat zij niet de enigen waren wie dat was opgevallen.

Hoofdstuk 2

Meisjes, ook die een jaar geleden misselijk werden bij de aanblik van Evan Shepard alleen al, gaven nu tegenover elkaar toe dat hij best knap was; en ten minste één meisje had hem altijd al knap gevonden, ook al had ze dat tegen haar vriendinnen misschien nooit bekend.

Mary Donovan was een slank meisje met een enorme bos loshangend donkerrood haar en het soort knappe gezicht dat andere meisjes ‘uitdagerend’ noemden, en ze was al vanaf de eerste klas middelbare school stiekem op Evan Shepard verliefd. Ze vond het altijd weer afschuwelijk te horen dat hij in de problemen zat – die keer dat hij met een baksteen de hoofdhuid van een kleinere jongen openhaalde, die keer dat de politie hem op beschuldiging van verstoring van de openbare orde bekeurde en voor de duur van de nacht in een cel had opgesloten om hem ‘een lesje te leren’, die keer dat hij inbrak bij een ijzerwarenhandel en met zijn hand in het kasregister werd betrapt – en afgezien van zijn ouders was ze wellicht de eerste in Cold Spring Harbor die blij was met de grondige verandering die zich plotseling in hem leek te voltrekken.

Mary had altijd aangenomen dat ze iemand tot minnaar zou nemen die goed was in sport – waarom niet? –, dus vond ze het een beetje teleurstellend dat Evan niet sportief was, hoewel hij sterk en wendbaar genoeg leek voor elke teamsport. Maar ze ontdekte al snel dat toekijken hoe hij zijn auto bestuurde ook erg opwindend was. Nadat hij elke middag vol gas en steenslag sproeiend van school was weg-

gereden, stopte hij langs de kant van de straatweg, draaide zijn fraaie profiel naar links en rekte zijn nek om een opening in het verkeer af te wachten, vaak terwijl een lichte bries zijn golvende zwarte haar in de war maakte; even later draaide hij dan met een ruime, snelle, schitterend trefzekere bocht de rechterbaan op en vertrok, reed met kreunende motor de verte in, zo ver als haar ogen konden zien en verder. Hij was voor autorijden geboren en in het hart van ten minste één meisje maakte hij autorijden tot het equivalent van een kijksport.

Terwijl ze hem zo in haar eentje stond na te staren, haar schoolboeken tegen haar borsten geklemd omdat het de manier was waarop ook de andere meisjes hun boeken droegen, begon ze te begrijpen dat haar leven nooit meer hetzelfde zou zijn.

Op sommige nachten, als ze wakker en onrustig in haar geurige slaapkamer lag, gaf Mary Donovan zich noodgedwongen over aan fantasie. Dan deed ze of haar eigen handen die van Evan Shepard waren en stond toe dat ze over delen van haar lichaam zwierven en die liefkoosden, zich niet haastten, alles bij haar deden wat ze wilden, tot de zoe- te spanning bijna ondraaglijk werd; dan bereikte ze eindelijk de siddering en slaakte het hulpeloze kreetje die betekenden dat ze waarschijnlijk in slaap kon vallen. En als ze dan, na een van die nachten, 's ochtends op school Evan Shepard zag, bloosde ze en voelde zich bijna net zo verne- derd alsof hij haar geheim kende en het misschien aan ied- ereen zou vertellen.

Toen ze allebei in de hoogste klas zaten, raapte Evan op een herfstmiddag, in een luid galmende gang van hun high school, zijn moed bij elkaar en vroeg Mary of ze zin had om mee te gaan naar de film, en ze zei ja.

Die avond na de voorstelling klemden ze zich aan elkaar vast en kusten elkaar als jeugdige filmsterren in de maan-

verlichte beslotenheid van zijn geparkeerde auto tot Mary zich met een pruillip van belofte van hem terugtrok. Ze wriemelde wat, bevrijdde zich met een schouderbeweging van haar bovenkleding en liet die om haar middel vallen; daarna maakte ze met allebei haar handen achter haar rug haar bh los, en toen ze die had afgedaan keek ze hem onzeker aan, als om te vragen of ze er juist aan had gedaan.

‘O,’ zei hij met een stem die bijna stilviel van bewondering. ‘O, wat ben je mooi. O, je bent echt heel mooi, Mary.’

Met één verrukkelijke tiet in zijn hand en de andere – het was ongelooflijk – in zijn mond, wist hij uit de eeuwige verhalen erover van andere jongens dat hij nu moest proberen zijn vrije hand in haar broekje te laten glippen. Maar hij was nog maar net aan die manoeuvre begonnen toen Mary hem weer versted liet staan. Ze wurmde zich in een andere houding en deed verlegen haar benen uit elkaar om het hem gemakkelijker te maken.

‘Ooo, Evan,’ zei ze. ‘Ooo, Evan.’

Toen, vlak erna, nadat ze het fluisterend eens waren geworden, beheersten ze zich even, stapten uit, verlieten één moment van gepijnigde ontbering de voorbank en lieten zich wellustig op de achterbank zakken.

Liefde is misschien niet alles op de wereld, maar die mogelijkheid namen ze beiden pas in overweging toen ze al getrouwd waren. Het was een huwelijk dat ook veel later had kunnen plaatsvinden, toen ze allebei een paar jaar ouder waren, als Mary niet in de allereerste maanden van hun romance had gemerkt dat ze zwanger was. Daarna moesten hun ouders worden ingelicht en moesten er met enige haast plannen worden gemaakt. Er werd een bescheiden bruiloftsfeest georganiseerd, er werd een klein tweekamerappartement gevonden en gehuurd in het aangrenzende handelsstadje Huntington, en een vriend van Mary's va-

der kon voor Evan een baan regelen bij een werktuigenfabriek ruim dertig kilometer verderop. Het was ongeschoold werk, tegen het loon van een leerjongen, maar er was gegronde hoop dat Evans technisch kunnen er snel zou worden herkend; en het was in elk geval beter dan helemaal geen baan.

De baby was een meisje, naar Mary's grootmoeder Kathleen genoemd. Er werd een plichtsgetrouw aantal familiestikjes gemaakt, en bij allemaal op één na betrapte de camera Evan en Mary met een glimlach vol theatrale concentratie. Op de enige uitzondering – al snel weggegooid – keken ze allebei bang en wanhopig, alsof ze liever ergens anders zouden zijn, alles liever zouden doen dan voor die foto te moeten poseren.

De volwassenen van beide families konden zich nu weer zo'n beetje met hun eigen zaken gaan bemoeien; maar ze wisten natuurlijk allemaal, hoewel niemand het onder woorden bracht, dat tienerhuwelijken weinig kans maken om stand te houden.

Evan begon 's avonds lange, doelloze autoritten te maken om in het donker zijn wenkbrauwen te kunnen fronsen en na te denken. Het was natuurlijk heerlijk dat een mooi meisje de hele tijd stapelgek op je was – dat viel niet te ontkennen. Maar toch, je vroeg je af: was dit alles wat er ooit zou zijn? En daarbij mepte hij met de zachte kant van zijn vuist op het stuur, steeds weer, want hij kon niet geloven dat nog voor zijn negentiende het leven zo vaststond en zo geregeld was.

Ook Mary was niet gelukkig. Je kon natuurlijk niet zonder high school, waar je over liefde en jongens en al dat soort dingen kon leren; maar daarna zou er, vier jaar lang, een studie moeten zijn, en na die studie zou er een tijd moeten komen dat je in New York woonde en een baan had en leuke kleren kocht en naar feestjes ging en een paar – nou

ja, een paar interessante mensen leerde kennen. Zo was het toch? En iedereen wist dat toch?

Het is dat ze wist dat Evan haar aanbad, dat hij zonder haar nergens was – zonder die last op haar schouders zou ze nu uit alle macht proberen een uitweg uit dit alles te zoeken.

Soms, als ze de ronde mooie ogen van haar dochter tegenover zich zag terwijl ze haar uit haar ledikantje of uit het badje tilde, merkte Mary dat ze bewust een vriendelijk gezicht moest zetten omdat ze bang was dat zelfs een zui-geling de blikken van wrok en verwijt zou herkennen.

Toen de ruzies begonnen, duurden ze lang en waren wreed en zelfvernieuwend.

‘Mag ik van jou dan nooit een eigen persoonlijkheid hebben, Evan?’

‘Hoe bedoel je “eigen persoonlijkheid”?’

‘Nou, je weet wel. En als je het niet weet heeft het geen zin dat ik probeer het je uit te leggen.’

‘Ik bedoel, wat bedoel je met “mag”?’ Het lijkt mij dat je elke persoonlijkheid kan hebben die je maar wilt, en wanneer je maar wilt.’

‘Mijn god, laat maar. Je weet best dat ik alleen maar probeer te vragen of jij je ooit zal kunnen voorstellen dat ik ergens anders ben dan bij dit fornuis, of bij dit aanrecht, of in dat bed.’

‘O. Dus dit wordt het soort gesprek waarbij we de halve nacht opblijven tot onze lippen kurkdroog en gebarsten zijn en we niet eens tijd hebben om te neuken? Want als dat weer het spelletje is doe ik niet mee. Ik ben moe, da’s alles. Jij kan je niet eens voorstellen hóe moe ik ben.’

‘Jij bent moe. Jij bent moe. Nou moet je eens even luisteren, meneer de fabrieksleerjongen, ik ben zo moe dat ik zou kunnen gillen.’

‘Wat wil je verdomme dan, Mary? Uitgaan en andere

kerels leren kennen? Is dat het? Voor andere kerels je benen wijd doen? Want dan zal ik je dit zeggen, schatje: ik ben stom, ik ben een stomme idioot, maar zó godverdomde stom ben ik nou ook weer niet.'

'Je zou eens moeten weten, Evan. Je zou eens bij benadering moeten weten hoe stom je echt bent.'

'O ja? O ja?'

'Ja.'

Toen ze, anderhalf jaar na de huwelijksvoltrekking, uit elkaar gingen, hadden ze nooit meer ruzie. In hun simpele behoefte snel uit dat appartement in Huntington en van elkaar weg te komen, leken ze allebei te beseffen dat nog meer ruzies even gênant zouden zijn als in het openbaar tegenover een vreemde je geduld verliezen.

Nadat ze had geregeld dat haar ouders voor de baby zouden zorgen, schreef Mary zich in als eerstejaars aan de universiteit van Long Island, en nog geen halfjaar later ging het gerucht dat ze met een student tandheelkunde uit Hempstead verloofd was.

Evan trok weer bij zijn ouders in en bleef in de werktuigenfabriek werken. Hij wist niet wat hij anders moest en niemand in zijn omgeving kwam met een beter idee – hoewel zijn vader probeerde hem in algemene zin bemoedigende raad te geven.

'Tja, Evan, dit wordt ongetwijfeld een moeilijke tijd voor je,' zei hij toen ze op een avond na het eten nog wat aan de tafel bleven hangen terwijl Grace al naar boven was. 'Maar je zult nog wel merken dat de dingen er soms vanzelf beter op worden, denk ik zo. Afwachten wat er komen gaat is, behalve het moreel hoog houden, wellicht het enige wat er nu voor je opzit.'

Hoofdstuk 3

In 1941 opende in Lower Manhattan een beroemde oogmeetkundige kliniek waar zeer slechtzienden zich een bril konden laten aanmeten die in hun dagelijks leven tot opvallende verbeteringen zou leiden, zei men.

Charles Shepard maakte er meteen toen hij er in april van dat jaar over hoorde een afspraak; toen hij dat gedaan had vroeg hij, omdat hij liever niet in zijn eentje met de trein naar New York wilde, aan zijn zoon hem met de auto te brengen.

‘Dat kost me wel een dag loon,’ zei Evan, zoals Charles had gedacht dat hij zeggen zou, en Charles had precies het goede antwoord klaar, met precies de goede rustige toon om het te zeggen.

‘Dat is niet belangrijk,’ zei hij, ‘en sterker nog: je weet dat het niet belangrijk is.’

Evan keek even verbluft, maar toen leek hij het te begrijpen – of leek toch tenminste in te zien dat, als die ouwe iets op zijn lever had, het misschien de moeite waard was deze reis te maken.

Hij was nu drieëntwintig, werkte nog steeds op de fabriek en woonde bij zijn ouders thuis, en zijn vader verdacht hem er al lang van dat hij de weg van de minste weerstand volgde: om te ontsnappen had je ambitie nodig en van die eigenschap leek in zijn karakter nog steeds geen spoor aanwezig. Criminaliteit had vroeger misschien bedreigd de jongen in bezit te nemen, maar nu was het pure lethargie die de man zou gaan verzwelgen. En dan werd hij

ook nog eens op spectaculaire wijze met de dag knapper – hij hoefde maar ergens te komen of meisjes bekeken hem met hulpeloos geschokte blik – en het gekke van het geheel was: het leek niet te deugen dat iemand die zo schitterend mooi was zo weinig hersenactiviteit vertoonde.

Charles wenste vaak dat ze eens ongehaast, ernstig met elkaar konden praten, zoals andere vaders en zoons naar men zei met elkaar praatten, maar daar leek thuis nooit tijd voor te zijn: zodra Evan 's avonds zijn bord en bestek had afgeruimd zat hij in zijn auto en was verdwenen, vaak het grootste deel van de nacht. Charles wist niet waar hij op die autoritten naartoe ging, of wat hij deed, en soms was hij op een vage manier jaloers, veronderstelde liefdesavontuurtjes op heel Long Island en in New York; maar hij vroeg zich ook wel eens verdrietig af of Evans wilde leven zich misschien uitsluitend beperkte tot elke avond weer tijd verspillen aan de toeg van steeds hetzelfde chauffeurscafé, in het drankbenevelde gezelschap van andere fabrieksarbeiders die even lui waren als hij. En zou dat niet meer dan natuurlijk zijn? Als je lang genoeg als proletariër te midden van proletariërs leefde werd je toch vrijwel zeker ook proletariër?

Zo kwam het dat die dag naar de oogkliniek buitengewoon belangrijk voor Charles was geworden. Als hij een uur of twee met Evan alleen had tijdens de rit naar Lower Manhattan, en nog eens een uur of twee op de terugrit, was er gegronde hoop dat hun gesprek niet alleen vruchtbaar, maar ook serieus zou zijn.

Ze gingen met het middaguur op weg, in zacht en aangenaam lenteweer, en Charles kon al na een paar kilometer de aanzet geven tot zijn deel van het gesprek.

‘Het geheugen is iets eigenaardigs,’ begon hij, en hij vreesde meteen dat een dergelijke openingszin zwak zou kunnen zijn en alles verraden, zoals de eerste zin van een

radioreclame, maar hij praatte door. ‘Ik neem aan dat jij je van Fort Benning, in Georgia, niet veel kunt herinneren?’

‘O ja, een beetje wel,’ zei Evan. ‘Een paar dingen herinner ik me wel.’

‘Je was toen nog tamelijk klein, maar ik moet de laatste tijd veel aan die periode in Benning denken. Je moeder en ik hadden toen geweldig...’

Hij praatte zorgvuldig, luisterde naar de woorden terwijl ze uit zijn mond kwamen en deed even ingespannen als een acteur zijn best om ze niet gerepeteerd te laten klinken, hoewel ze dat wel waren: hij had de vorige avond fluisterend, in bed, deze hele toespraak gerepeteerd, tot en met de pauzes waarin Evan een paar opmerkingen kon maken. Terwijl hij nu met elke ademhaling naar de illusie van spontaniteit streefde, citeerde hij uitsluitend gespreksstof die hij uit zijn hoofd kende.

‘Je moeder en ik hadden in die jaren geweldig leuke vrienden, Joe en Nancy Raymond. Kun jij je van die mensen ook maar iets herinneren? Met een dochtertje van ongeveer jouw leeftijd en een zoontje dat jonger was?’

‘Ja, weet ik nog,’ zei Evan. ‘Nu wel, bedoel ik.’

‘We trokken erg veel samen op, waren bij ons of bij hen of op de club en leken elkaars gezelschap nooit beu. Toen zei Joe op een avond dat hij besloten had zijn ontslag in te dienen. Zei dat hij wel eens wilde weten hoe het zou zijn om geld te verdienen. Hij had gekeken hoe het zat met de verkoop van radio’s – radio was toen nog helemaal nieuw, begrijp je, en men zei dat de toekomst erin nog helemaal openlag. Zijn idee was om bij zo’n fabriek, Philco of Majestic of een van de andere, verkoper te worden, dan in het management te gaan en van daaruit op te klimmen.

Je moeder en ik vonden het natuurlijk naar. We zouden onze beste vrienden kwijtraken – toen eigenlijk de enige vrienden die we hadden –, en ik weet nog dat je moeder zei:

“Wat moeten we hier zonder jullie beginnen?”

En daar wilde ik het eigenlijk over hebben, Evan: Joe Raymond vroeg of ik met hem mee wilde doen. Hij zei dat we waarschijnlijk een jaar of twee, drie, honger zouden lijden, maar hij zei dat als we eenmaal voet aan de grond hadden, elke stap er eentje voorwaarts zou zijn en niets ter wereld ons kon tegenhouden. Toen nam je moeder weer het woord en zei: “Charles, laten we het dóen.”

En ik ben bang dat ik nooit zal kunnen vergeten wat er daarna gebeurde. Ik weet nog altijd hoe terneergeslagen, hoe teleurgesteld ze keek toen ik met uitvluchten kwam en ontwijkend deed, probeerde me er lachend van af te maken door te zeggen dat ik geen verkoper in mezelf zag, en dat soort dingen meer. Ik voelde me een lafaard, en dat zal wel geweest zijn omdat ik een lafaard wás. Ik had gewoon niet Joe Raymonds durf, Joe Raymonds lef.

Ik kan je niet zeggen wat er van de Raymonds geworden is, want na een tijdje verloren we hen uit het oog, zoals dat met mensen altijd lijkt te gaan, zelfs bij goede vrienden. Ik weet niet of Joe het in zaken ver heeft gebracht of dat hij in de crisis van '29 aan de grond is geraakt. Maar ik zal je wel zeggen, Evan: jaren later, toen je moeder al ziek was, had ik er alles voor gegeven om het allemaal terug te nemen. Ik heb in de loop der jaren steeds weer terug willen gaan naar die avond in Fort Benning en zeggen “Oké, best, ik doe mee. Dat doen we, Joe. We stappen eruit en gaan radio's verkopen.”’

Charles' stem was wat emotioneler geworden dan zijn bedoeling was geweest, dus wachtte hij een paar tellen om zijn ademhaling weer normaal te laten worden. Toen zei hij: ‘Ik denk dat je wel kunt raden waarom ik je dit vertellen wilde, Evan. Het is omdat ik de manier waarop je de dingen tegenwoordig maar zo'n beetje op hun beloop laat niet prettig vind. Ik vind het soort baan dat je hebt niet pret-